

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Поморська академія в Слупську (Республіка Польща)
Коледж Санта-Фе (США)
Центральна бібліотека Болгарської академії наук (Болгарія)
Державний університет Сан-Паулу (Бразилія)
Інститут мов (Федеративна Республіка Німеччина)
Західноукраїнський національний університет (Тернопіль)
Державний архів Полтавської області
Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека
імені І. П. Котляревського
Державний історико-культурний заповідник «Поле Полтавської битви»

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи

**МАТЕРІАЛИ
VII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

24 листопада 2022 року

Полтава

Джерела та література

1. Про захист інформації в автоматизованих системах : Закон України від 31 трав. 2005 р. № 2594-IV. Верховна Рада України : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2594-15#Text> (дата звернення: 22.10.2022).
2. Про інформацію : Закон України від 02 жовт. 1992 р. № 2657-XII. Верховна Рада України : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 22.10.2022).
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15 берез. 2022 р. № 2136–IX. Верховна Рада України : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 22.10.2022).
4. Комова М.В. Діловодство: навч. посіб. Львів : Триада плюс; Київ : Алерта, 2011. 217 с.
5. Литвинська С. В., Юрченко О. А. Поняття «інформаційне забезпечення управління»: теоретичний аспект. Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття : зб. матеріалів XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 16–18 вересня 2020 р.) С. 48–52.
6. Палеха Ю.І. Організація загального діловодства: навч. посіб. Київ : Ліра, 2009. 458 с.

Ольга Мізіна,
к. філол.н., доцент,
м. Полтава

ЕЛЕКТРОННІ СЛОВНИКИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ПАПЕРОВИМ АНАЛОГАМ

Французький письменник Анатоль Франс говорив, що словник – це «всесвіт, розташований в алфавітному порядку. Це – книга книг». Словники відіграють

величезну роль у сучасній культурі, у них відбиваються знання, накопичені суспільством протягом століть. Мова – динамічна система, для якої здатність розвиватися є природним способом її соціального існування. У сфері лексикографії ці процеси особливо інтенсивні. Словники як масовий жанр лінгвістичної літератури посідають чільне місце у процесах унормування, опосередковано відображаючи загальний рівень культури соціуму. Словники виходять за межі власне мовознавчого або іншого вузькофахового призначення. Їм належить важлива роль у розвитку національної духовної культури як цінного джерела інформації і засобу підвищення комунікативної культури носіїв мови.

Сучасне інформаційне суспільство ставить перед людством нові виклики, які потребують швидкого реагування. Це робиться для збільшення потоку інформації, її якості та вірогідності, новин, аналітичних оглядів тощо. Навички, необхідні для ефективної роботи з інформацією з відкритих джерел, порівняно недавно стали важливим предметом розгляду та аналізу вчених. Неодноразово до цього питання зверталися вітчизняні науковці. Зокрема стислий огляд різноманітних електронних словників, електронних енциклопедій, словників-програм, що створені в Україні і якими можна скористатися онлайн, здійснено Т. Шевченко та Н. Етенко [1], завдання сучасних електронних словників досліджувала М. Скубюк [2], над темою втілення та використання таких видань працювали українські науковці І. Кульчицький [3], М. Пещак та В. Широков [4], новий підхід до типології електронних словників запропоновано О. Сивак та В. Шадурою [5], основні напрями розвитку електронної лінгводидактики, інформаційні технології та засоби навчання стали предметом дослідження О. Кучерук [6], класифікація та укладання комп'ютерних словників зацікавили Р. Мисак [7].

За останні десятиліття в лексикографії відбулося багато революційних подій, що докорінно змінили вигляд основного продукту її діяльності – словника. Можливості використання лексикографічних джерел суттєво розширилися. Довгий час

лексикографія як розділ лінгвістики, що відповідає за складання та вдосконалення словників, знаходилася в рамках традиційного підходу. Першим словником сучасної української мови вважається словничок, доданий І.П. Котляревським до його поеми «Енеїда». Великого українського класика вважають не лише зачинателем нової української літератури, а й нової української лексикографії. З впровадженням новітніх технологій, Інтернету та лінгвістичних корпусів, лексикографія кардинально змінилася, зіткнувшись з новими можливостями та новими потребами користувача, новим «середовищем» та новими труднощами.

У зв'язку з науково-технічним прогресом, сучасне суспільство все частіше звертається до електронних словників. Наскільки це виправдано і що все ж таки краще: словник в традиційному, тобто паперовому вигляді чи в електронному форматі? Чи зможуть електронні словники замінити паперові? Питання нелегке.

Як зазначено у Вікіпедії, електронний словник – комп'ютерна база даних, що містить особливим чином закодовані словникові статті, які дають змогу здійснювати швидкий пошук потрібних слів, часто з урахуванням морфологічних форм і з можливістю пошуку словосполучень (прикладів вживання), а також з можливістю зміни напряму перекладу (наприклад, українсько-російський або російсько-український) [8]. Але погляди вчених на визначення електронного словника суттєво різняться. Нині спостерігається розбіжність у розумінні того, що вважати електронним словником. Кількість визначень та дефініцій досить велика. У науці використовуються терміни «електронний словник», «електронна версія словника», «автоматичний словник», «комп'ютерний словник», «машинний словник». Частина цих термінів може одночасно вживатися як синоніми. Сучасна лексикографія, зіткнувшись з необхідністю створення електронних словників, поки що не визначилася, що вважати такими словниками. Суперечка сьогодні відбувається навколо того, чи розглядати електронний словник як особливий лексикографічний продукт, що розширює можливості свого використання завдяки особливим

платформам та програмам, чи все ж таки це має бути звичайний текстовий словник, перекладений на електронний носій. Більшість дослідників схиляються до думки, що електронний комп'ютерний словник вимагає особливого підходу та розробки комп'ютерної програми, яка б дозволила споживачам різного рівня (від рядових носіїв мови до вчених) максимально продуктивно використовувати можливості словникової бази кожного конкретного словникового жанру.

Якщо проаналізувати зміст наведених термінів, то їх можна розділити на дві групи. У першу увійдуть ті, що позначають словники, які є електронними версіями друкованих лексикографічних видань, у другу – словники, що створюються спеціально для використання в електронному форматі. Останні найбільш насичені додатковими функціями, передбаченими комп'ютерними програмами, з урахуванням яких створюються такі словники. Але усі ці види лексикографічних видань можуть бути названі електронними, оскільки під електронним словником розуміється твір на машинних носіях, яким користуються за допомогою персонального комп'ютера, завантажуючи словник з диска як звичайний програмний додаток. У такому разі споживачеві, користувачеві словника зовсім не важливо, чи створювався він на базі друкованого варіанта, чи має тільки електронну версію. Тому всі ці словники називають і комп'ютерними, і електронними, і машинними. Зазначимо, що перші два терміни на сьогодні нам видаються найбільш вдалими, оскільки відбивають сферу використання таких словників.

Визначення «електронний словник» будемо розглядати як словник у комп'ютері або в іншому електронному пристрої. Електронний (автоматичний, комп'ютерний) словник – це зібрання слів у спеціальному цифровому форматі, призначене для використання людиною або є складовою складних комп'ютерних програм (наприклад, систем машинного перекладу). Нова форма словника дозволяє усунути багато неминучих недоліків «паперової» лексикографії, тим самим підняти її на якісно новий

рівень. Електронні словники мають позитивні сторони. Зокрема, дослідники виділяють багато переваг у використанні електронних словників.

Важливою особливістю електронного словника є його мультимедійність та гіпертекстовий пристрій. В електронних словниках обов'язковим є тезаурус, в онлайн-словниках нерідко є також алфавіт із закладеними за кожною літерою гіперпосиланнями, які ведуть до тексту словникової статті. Практично в кожному електронному словникові, що пропонується на диску (оффлайн-словник) або в Інтернеті (онлайн-словник) є функція автоматичного пошуку, що дозволяє значно економити зусилля користувача під час роботи зі словником. Посилання, закладені в слова, фрази чи малюнки, дозволяють користувачеві вибрати необхідну інформацію та негайно вивести на екран пов'язані з ним відомості та мультимедійні матеріали. Гіперпосилання можуть бути закладені за будь-яким елементом словникової статті чи пунктом програмного меню. Це дає користувачеві додаткові можливості з пошуку та швидкого переходу до необхідної словникової інформації, дозволяючи знайти синоніми та антоніми до заданого слова, одиниці тієї ж семантичної групи, парадигми відмінювання іменників та дієвідмінювання тощо.

Важливу роль також відіграє фактор доступності. Далеко не в кожному великому місті можна знайти паперові видання великих іноземних словників. При цьому існує значна кількість безкоштовних Інтернет-проектів (як вітчизняних, так і закордонних), що становлять різноманітні лексикографічні матеріали. Другий і не менш важливий аспект доступності – ціновий: більшість вітчизняних словників, що розповсюджуються на CD/DVD-ROM, коштують значно дешевше від своїх паперових аналогів. Привабливі факторами для користувача є також інтерактивність сучасних електронних словників, їх актуальність, оновлюваність, зручний для користувача інтерфейс.

Якщо порівнювати словники, що сформувалися у мовному просторі середини минулого століття з лексикографічними напрацюваннями останніх десятиліть,

безперечно, багато з них фактично сильно застаріли. З'являються нові галузі виробництва, науки, бізнесу, культури. У звичайну розмовну мову входять нові слова, терміни, стійкі словосполучення. У відповідних лексикографічних виданнях не вказані сучасні значення старих слів, а багато нових слів просто відсутні, тому що паперові словники занадто довго готуються. Електронні словники можуть оперативніше оновлюватись. Для масових програмних продуктів, якими є електронні словники, характерні часта зміна версій та наявність постійного зворотного зв'язку з тисячами користувачами. Життя електронного словника схоже на нелегке життя інших програмних систем із прагненням користувачів виявити чергову помилку або лагуну та з можливістю і необхідністю покращити справу зараз, а не через десятиліття. Отже, електронні словники використовують останні досягнення лексикографії. Вони мають ряд істотних переваг перед традиційними паперовими словниками: електронні словники вирізняються актуальністю і динамічністю, великим обсягом словникової бази, зручністю пошуку, варіативністю у використанні, різноманітністю характеристик слова та універсальністю.

Безперечно, електронні словники мають безліч переваг порівняно з паперовими виданнями, але крім переваг, можна виявити й деякі недоліки лексикографічних джерел на новітніх носіях інформації. По-перше, їх можна застосовувати лише, коли існує електропостачання або підключення до Інтернету, а іноді необхідні й те і те, що під час масових відключень є досить актуальним. По-друге, деякі словники вимагають наявності певних програмних засобів, без яких встановити необхідний продукт неможливо. Зустрічаються випадки, коли інформація береться з неперевірених джерел, тоді дається взнаки брак редакторської роботи, а у випадку використання вузькоспеціалізованих словників, доводиться вдаватися до допомоги інших ресурсів, більш повних. По-третє, користування комп'ютерним словником потребує певного періоду навчання, оскільки інтерфейси у різних програмах можуть значно різнитися. І

врешті-решт, на відміну від паперових аналогів, електронні видання менш корисні для здоров'я очей.

Натомість паперові лексикографічні видання мають певні переваги, як-от: оскільки до недавніх пір паперові словники представляли єдиний доступний формат, вони більш повні; під час пошуку необхідного слова, візуально запам'ятовуються й інші слова, транскрипції та скорочення, які зустрічаються зовсім випадково; під час роботи з традиційними словниками не існує ризику використання шкідливих програм, вікон, що спливають, cookie-файлів та набридлої реклами; для здоров'я очей читання з паперу корисніше, ніж з екрана.

Як бачимо, з вище наведених фактів, і паперові, і електронні словники мають свої переваги та недоліки. Та все ж можна із впевненістю сказати, що важливість електронних словників виявляється все більше й більше серед професійних перекладачів. Сучасні електронні словники являють собою гнучку інтерактивну систему, що забезпечує доступ до інформації різного характеру, яка виходить далеко за межі суто лінгвістичних знань. Мультимедійні словники, що сьогодні все більше і більше супроводжують сучасну людину економлять час і місце. Портативний носій інформації легко може містити в собі не один десяток Бібліотек імені Т.Шевченка, причому пошук потрібної інформації настільки швидкий, що років 10–20 тому ці темпи видавалися б фантастикою. Можна припустити, що у майбутньому електронні словники витіснять з життя свої паперові аналоги. Але, на нашу думку, ще не одне десятиліття паперові та електронні лексикографічні джерела існуватимуть паралельно, як би стрімко не розвивалося сучасне інформаційне суспільство.

Джерела та література

1. Шевченко Т. Є., Етенко, Н. Ю. Сучасні форми словникової продукції: український онлайн-сегмент. URL:<http://lib.nure.ua/storage/app/media/doc/2015/3.pdf> (дата звернення: 08.11.2022).

2. Скубюк М.В. Завдання сучасних електронних словників. матеріали XIV Міжнародної наукової інтернет-конференції *Advanced technologies of science and education*. URL: <http://intkonf.org/skubyuk-mv-zavdannya-suchasnih-elektronnih-slovnikiv/> (дата звернення: 08.11.2022).

3. Кульчицький І.М. Комп'ютерно-технологічні аспекти створення сучасних лексикографічних систем. К.: НБУ ім. В. І. Вернадського, 2002. 57 с.

4. Пещак М., Широков В. Структурні моделі лексикографічних систем. *Проблеми української науково-технічної термінології* : Тези III Міжнарод. наук. конфер. «Проблеми української науково-технічної термінології». Л., 1994.

5. Сивак О. Б., Шадура В. А. Типологія електронних словників. Південний архів (філологічні науки) № 84 (2020). С. 124–131. URL: <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/715> (дата звернення: 08.11.2022).

6. Кучерук О. Основні напрями розвитку електронної лінгводидактики. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. Вип. № 3 (41). С. 83–91.

7. Мисак Р.: Класифікація та укладання. Проблеми української термінології : збірник наук. праць. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2008. С. 52–55.

8. Вікіпедія. Електронний словник. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%> (дата звернення: 08.11.2022).

Людмила Дерев'яно,
к.філол.н., доцент,
м. Полтава

**ОБОВ'ЯЗКОВІ ТА ФАКУЛЬТАТИВНІ АТРИБУТИВНІ ПОШИРЮВАЧІ ЯК
КОМПОНЕНТИ ПРИЙМЕННИКОВО-ІМЕННИКОВИХ ТЕМПОРАТИВІВ У
ТЕКСТАХ ДОКУМЕНТІВ**